

Archivariorum historicorumque magistra

Dr. Rani Borbally

Archivariorum historicorumque magistra

Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő
70. születésnapjára

SZERKESZTETTE

Kádár Zsófia
Lakatos Bálint
Zarnóczy Áron

Magyar Levéltárosok Egyesülete
Budapest, 2013

A Magyar Levéltárosok Egyesülete kiadványai 13.

A kötet az NKA támogatásával jelent meg.

A kötet kereskedelmi forgalomban nem kapható.

Az ünnepelt fényképét Várhelyi Klára (Róma) készítette.
A kötetben szereplő térképeket Nagy Béla (MTA BTK TTI) rajzolta.
A borító és a tördelés Abinéri Gábor munkája.

A borítón a közölt tanulmányokhoz tartozó képek részletei láthatók.

ISBN 978-963-87475-3-2

© A tanulmányok szerzői, 2013

Fotó © Várhelyi Klára, 2013

Szerkesztés © Kádár Zsófia, Lakatos Bálint, Zarnóczki Áron, 2013

Képmelléklet © a tanulmányok szerzői, 2013

Kiadja a Magyar Levéltárosok Egyesülete

www.leveltaros.hu

Felelős kiadó: Tyekvicska Árpád, elnök és Décsey Sándor, titkár

A nyomdai munkálatokat a Kódex Könyvgyártó Kft. végezte.

Felelős vezető: Marosi Attila

Minden jog fenntartva.

Printed in Hungary

Tartalom

Köszöntő (KENYERES ISTVÁN)	11
Tabula gratulatoria	15
Előszó (KÁDÁR ZSÓFIA, LAKATOS BÁLINT, ZARNÓCZKI ÁRON)	19
Rövidítésjegyzék	21
I. TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ, TÖRTÉNETI TOPOGRÁFIA, TÉRKÉPHASZNÁLAT	
BOLLÓK ÁDÁM: Magángondolatok temető, település és településtörté- net viszonyáról a 10–11. századi Kárpát-medencében	25
<i>Private Thoughts on the Relation between Cemetery, Settlement and Settlement History of Carpathian Basin in 10–11th centuries</i>	69
CSUKOVITS ENIKŐ: Magyarország helye Kelet-Európában. A <i>Descriptio Europae Orientalis</i> országleírásai.....	71
<i>The Place of Hungary in Eastern Europe. The Country Descriptions of the Descriptio Europae Orientalis</i>	82
TÓTH KRISZTINA: Tata és környéke településeinek történeti földrajza a 14. században	83
<i>Historical Topography of Tata and Its Region in the 14th Century</i>	101
LAKATOS BÁLINT: Lázár deák <i>Tabula Hungariae</i> -jának (1528) helyrajza és a késő középkori úthálózat.....	103
<i>Settlements on Lazarus' Tabula Hungariae (1528) and Late Medieval Road Network</i>	128

TRINGLI ISTVÁN: Oremus. Egy hegyaljai dűlőnév jelentése	129
<i>Oremus. Bezeichnung eines Flurnamens aus der Hegyalja Region</i>	142
TÓTH GERGELY: Meddig terjed Magyarország? Történelmi jogok és politikai realitások küzdelme Bél Máttyás <i>Notitiájában</i>	143
<i>What's the Extent of Hungary? Conflict of Historical Rights and Political Realities in Máttyás Bél's Notitia</i>	163
KULCSÁR KRISZTINA: Landgraf Ádám gondolatai a magyarországi utak javításáról	165
<i>Adam Landgrafs Gedanken über die Verbesserung der Post-Straßen und anderer Hauptweege im Königreich Ungarn</i>	188
REISZ T. CSABA: Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felméréseknél	189
<i>Foreign Surveyors at the Cadastral Surveys in Hungary</i>	215
TÖRÖK ENIKŐ: Néhány kataszteri irattípus	217
<i>Einige Katastralunterlagen</i>	235
BERTÉNYI IVÁN: A Badacsony-hegy fontosabb helynevei a 20. században	237
<i>Wichtigere Ortsnamen des Berges Badacsony im 20. Jahrhundert</i>	242
 II. FORRÁSKIADÁS ÉS TÖRTÉNELEM	
BESSENYEI JÓZSEF: <i>Litterae ad Cameram exaratae</i> . A Magyar Kamarához intézett levelek, különös tekintettel a magyar nyelvűekre	245
<i>Litterae ad Cameram exaratae. An die Ungarische Kammer geschriebene Briefe mit besonderer Rücksicht auf Briefe in ungarischer Sprache</i>	255
TUSOR PÉTER: Pázmány pápai bullái és palliuma. (Adatok az esztergomi érseki szék 1616. évi római konzisztoriális betöltéséhez)	257
<i>Die päpstlichen Bullen und das Pallium von Péter Pázmány, Erzbischof zu Gran (1616)</i>	275

FAZEKAS ISTVÁN: Homonnai Drugeth III. György (1583–1620) familiárisainak jegyzéke 1622-ből. Adalék Tállyai Pál pályájához	277
<i>Die Liste der Familiaren von György III. Drugeth von Homonna (1583–1620) aus dem Jahre 1622. Ein Beitrag zur Laufbahn von Pál Tállyai, Übersetzer der Historiarum de rebus Ungaricis libri</i>	292
KÁDÁR ZSÓFIA: Dallos Miklós győri püspök életútja és végrendelete (1630)	293
<i>Life Career and Testament (1630) of Miklós Dallos Bishop of Győr</i>	327
KALMÁR JÁNOS: A horvát végvidékre vonatkozó tervezet az 1670-es évekből	329
<i>Ein das kroatische Grenzgebiet betreffender Vorschlag aus den 1670-er Jahren</i>	343
 III. TÖRTÉNELEM ÉS TÖRTÉNETI SEGÉDTUDOMÁNYOK	
NAGY BALÁZS: Luxemburgi IV. Károly önéletrajza: szövegtani és forráskritikai megközelítések	347
<i>Autobiography of Charles IV of Luxemburg: Textual and Source Critical Approaches</i>	357
E. KOVÁCS PÉTER: Zsigmond király itáliai itineráriuma (1412–1414 és 1431–1433)	359
<i>Itinerary of King Sigismund of Luxembourg in Italy (1412–1414 and 1431–1433)</i>	389
KÖRMENDI TAMÁS: Dalmácia címere a középkori magyar királyok heraldikai reprezentációjában	391
<i>The Coats of Arms of Dalmatia as a Part of the Heraldic Representation of the Hungarian Kings in the Middle Ages</i>	408
PÁLFFY GÉZA: Rendkívüli források a horvát nemzeti szimbólumok történetéhez. Horvátország zászlajának legkorábbi ábrázolásai a 16–17. századból	409
<i>Extraordinary Sources for the History of Croatian National Symbols. The Earliest Portrayals of the Flags of Croatia from the 16th and 17th Centuries</i>	432

DRASKÓCZY ISTVÁN: Henri Pirenne (1862–1935) magyarországi recepciója az 1894 és 1945 közötti időszakban	433
<i>Die Rezeption von Henri Pirenne in Ungarn zwischen 1894–1945</i>	451
 IV. INTÉZMÉNY- ÉS TÁRSADALOMTÖRTÉNET	
ZSOLDOS ATTILA: Üres honor	455
<i>Empty honor</i>	476
LACZLAVIK GYÖRGY: Várday Pál esztergomi érsek egyházfői tevékenységének vázlatja	479
<i>An Outline of the Activity of Pál Várday, Archbishop of Esztergom</i>	500
SZÖGI LÁSZLÓ: Hanyatlás és átalakulás. A magyarországi peregrináció Mohácstól a 16. század végéig	501
<i>Decline and Change. Hungarian Peregrination from the Battle of Mohács to the End of the 16th Century</i>	520
MOLNÁR ANTAL: A horvát–szlavón rendiség és az oszmán Szlavónia	521
<i>The Croatian–Slavonian Estate System and Ottoman Slavonia</i>	538
DOMINKOVITS PÉTER: Szolgabírák és járásaik Sopron vármegyében, a 16/17. század fordulóján	541
<i>Stuhlrichter und ihre Bezirke im Komitat Sopron/Ödenburg zur Wende des 16./17. Jahrhundert</i>	564
KENYERES ISTVÁN: A félharmincad 1635–1638-ban	567
<i>Der Halbdreißigstzoll, 1635–1638</i>	591
OBORNI TERÉZ – NAGY BÉLA: A hadviselés alól felmentett székely települések a 17. században	593
<i>Szekler Settlements Released from the Military Services in the 17th Century</i>	610

OROSS ANDRÁS: A magyarországi kamarák területi illetékessége a 17–18. század fordulóján	611
<i>Die für Ungarn zuständigen Kammern an der Wende vom 17. zum 18. Jahrhundert</i>	628
MIHALIK BÉLA VILMOS: Egyházi adatok a Jászságról Heinrich von Kageneck német lovagrendi komtur 1703. évi vizitációs jelentésében	629
<i>Ecclesiastical Data about Jazygia in the Visitation Report of Heinrich von Kageneck, Landkomtur of the Teutonic Order in 1703</i>	644
GÉRA ELEONÓRA: Don Thomaso Raspassani, a vízivárosi „magyar” vikárius leleplezése	645
<i>Die Enthüllung von Don Thomaso Raspassani, dem „ungarischen” Vikar von Wasserstadt Ofen (Buda)</i>	671
TUZA CSILLA: A céhes intézmény kereteinek bomlása: az 1761-es cégrendelet előzményei	673
<i>Die Auflösung der Rahmen der Zunftinstitution: die Prämissen der Zunftregelung 1761</i>	688
BORSODI CSABA: A herceg Esterházy-hitbizomány kismartoni uradalmának tisztviselői, alkalmazottai, szolgái 1770–1780 között	689
<i>The Officials, Personnel and Servants of the Eistenstadt/Kismarton Estate of the Prince Esterházy Entail (1770–1780)</i>	704
Bak Borbála munkásságának bibliográfiája (1961–2013) (összeállította: LAKATOS BÁLINT)	707
MELLÉKLET (képmelléklet Dominkovits Péter, Körmendi Tamás, Pálffy Géza és Török Enikő tanulmányaihoz).....	I–XVI

Rövidítésjegyzék*

Levéltári és kéziratári források

MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
DL	Q szekció: Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár. – <i>Diplomatikai Levéltár. Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa.</i> Szerk. RÁCZ György. Internetes kiadás (DL–DF 5.1), 2010.
DF	Q szekció: Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fénygyűjtemény. – <i>Diplomatikai Fényképtár. Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa.</i> Szerk. RÁCZ György. Internetes kiadás (DL–DF 5.1), 2010.
MTAKK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (Budapest), Kézirattár
OSZKK	Országos Széchényi Könyvtár (Budapest), Kézirattár
ÖNB	Österreichische Nationalbibliothek (Wien), Handschriftensammlung
ÖStA	Österreichisches Staatsarchiv (Wien)
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv
HKA	Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv
HFU	Hoffinanz Ungarn

* A rövidítésjegyzékben azokat a levéltári és kéziratári forrásokat, szakirodalmi tételleket és intézményneveket tüntettük fel, amelyeket több szerző is használt. Ezért a lábjegyzetekben és a tanulmányok végi bibliográfiákban csak a rövidítésüket tüntetjük fel, feloldásuk itt található.

Szakirodalom

- BAK 1997a BAK Borbála: *Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig*. Budapest, 1997 (História könyvtár. Monográfiák 9/1.).
- BAK 1997b BAK Borbála: A koronaórség fizetlensége. Thurzó Szaniszló nádor 1624. évi Zágráb szabad királyi városhoz küldött levele. In: *Miscellanea fontium historiae Europiae. Emlékkönyv H. Balázs Éva történészprofesszor 80. születésnapjára*. Szerk. KALMÁR János. Budapest, 1997, 89–106.
- CIH I–IV *Corpus juris Hungarici. Magyar törvénytár 1000–1895. Millenniumi emlékkiadás. [I.] 1000–1526. évi törvénycikkek. [II.] 1526–1608. évi törvénycikkek. [III.] 1608–1657. évi törvénycikkek. [IV.] 1657–1740. évi törvénycikkek*. Szerk. KOLOSVÁRI Sándor, ÓVÁRI Kelemen. Jegyz. NAGY Gyula, MÁRKUS Dezső. Budapest, 1899–1900.
- ENGEL 2002 ENGEL PÁL: *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről*. CD-ROM. Térinformatika: KOLLÁNYI László, SALLAY Ágnes. Budapest, 2002.
- ÚMÉL I–VI *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. I–VI. köt. Főszerk. MARKÓ László. Budapest, 2001–2007.

Intézmények

- ELTE BTK Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (Budapest)
- MTA BTK TTI Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete (Budapest)
- OSZK Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)

REISZ T. CSABA

Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felméréseknél

Korábban másutt már részletesen kifejtettem, hogy történettudományi tanulmányaimban, kutatás-módszertani ismereteim elmélyítésében, valamint tudományos érdeklődésem alakulásában milyen fontos szerepet játszott Bak Borbála tanárnő.¹

Lipszky János, Bogdanich Imre Dániel, Mikoviny Sámuel, Korabinszky János Mátyás, Hegedűs Nepomuk János és mások életpályájának teljes vagy részbeni feltárásakor a térképtörténet adatait és ismeretanyagát gazdagítottam, ezért sokszor e tudományterület művelőjeként tekintenek rám. Kétségtelen, hogy kutatásaim nagy részében a térképek elkészítéséhez kapcsolódó személyek életútjának legalább mozaikszerű rekonstruálására törekszem, tehát térképtörténeti biográfiát készítek. A leíró életrajzokban ahhoz keresem az információkat, hogy a családi háttérnek, a neveletésnek, az iskolázottságnak, az ambíciónak, az elhivatottságnak, a kitartásnak és esetleg a szerencsének milyen szerepe lehet egy-egy teljesítmény, alkotás létrehozásában. Bízom abban, hogy a kutatási eredmények nem öncélúak, vagyis a ma élő érdemes utódok számára is tapasztalatot, példát, motivációt jelenthetnek.

Újabb kutatásaimban (geometrák, kataszteri felmérések) gyakran a térképtörténet az a kötőszövet, amely a személyiségvizsgálataimat összefogja, tehát immár a kollektív biográfia, tudományos megnevezéssel élve a prozopográfia (gör. prosópon = személy/iség/) műfajához kapcsolódik történeti tevékenységem.² Azonos állásponton vagyunk egykori tanárral, ma tanár- és kutatótársammal, a most ünnepelt Bak Borbálával abban (is), hogy a történeti kutatások egyik legmegfelelőbb módja a személyiségkutatás, mert ezen keresztül a kutatónak magának is folyamatosan szélesül a tudományos horizontja család-, intézmény-, település-, hivatal-,

¹ REISZ 2010.

² BARA 2007.

esemény- vagy éppen eszmetörténet terén egyaránt. A kollektív tevékenységek hatékonyságának és eredményességének megítéléséhez azonban elengedhetetlen a szervezeti keretek és a személyi adottságok vizsgálata.

Magyarország minden egyéb irányú fejlődésével együtt agrárország volt és maradt. A föld tulajdonának, birtoklásának, művelésének köz- és magánjogi, politikai, gazdasági, társadalmi és mentalitásbeli szempontból is nagy jelentősége volt, mégis a föld mint az állam működését – közvetlen adó formájában – biztosító forrás csak a polgári korszak hajnalán kapott szerepet. II. József – a fiziokrata tanok hatására – ugyan kísérletet tett arra, hogy az állami kiadásokhoz a föld megadóztatásával szerezzen újabb és fontos bevételt, azonban már az adóalap megállapításához szükséges kataszteri felmérések is teljes kudarccal zárultak – az ennek során keletkezett forrásanyag egykorú megsemmisítése még a történeti kutatások munkáját sem segíti.³

Az 1848/49. évi szabadságharc leverését követően a győztes hatalom – az egységes birodalom létrehozásának érdekében – Magyarországon a hivatali és magánélet szinte minden területét az osztrák örökös tartományokban már fennálló jogi, társadalmi és gazdasági környezettel azonosra kívánta átalakítani. Az intézkedések sorába tartozott a földadó hazai bevezetése és az ennek megalapozását szolgáló állandó, illetve annak hosszadalmas volta, lassú eredményesülése miatt az ideiglenes földadó-kataszter felállításának elrendelése. Az ausztriai kataszter tapasztalatai és gyakorlata érvényesültek a hazai szervezet kialakításában és a tevékenységben. Az ideiglenes, majd az állandó kataszter történetére vonatkozóan főképpen csak a kataszteri vagy geodéziai mérnökök szakmatörténeti érdeklődéséből fakadó ismertetések születtek. A téma kutatását nehezíti, hogy az illetékes szaktárca, a Pénzügyminisztérium (PM) hivatali iratai és segédkönyvei jórészt megsemmisültek, a maradék pedig nehezen – ha éppen sehogy sem – kutatható.

Minderre tekintettel a jelen köszöntő tanulmány a kataszteri felmérések prozopográfiai feldolgozásához nyújt adalékokat, megvizsgálva, hogy a kiegyezést követően a magyarországi kataszteri felméréseknél milyen szerepet játszottak a külhoni mérnökök – már amennyire ennek kutatását a forrásadottságok lehetővé teszik.⁴

³ Vö. FÖGLEIN 1931, IRMÉDI-MOLNÁR 1939, HRADECKY 1956, DÁVID 1960 és újabban SZÁNTAY 2007–2010.

⁴ Prozopográfiai kutatásaimat 2002–2005 (geometrák), majd 2009–2012 (kataszteri felmérések) között az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával végez-

Forrásadottságok

1. *Levéltári források.* A PM levéltári anyaga a tárcánál folytatott radikális iratselejtezések miatt igen töredékes formában maradt fenn. Az ügykörökbe tartozó kérdésekben a személyi és a nyugdíjazási ügyeket is intéző ügyosztályok iratait és segédkönyveit gyakorlatilag teljességgel kiselejtezték, ez alól csak az akkor éppen más minisztériumnál lévő erdészeti és gazdasági ügyosztály iratai a kivételek. Szerencsésebb a helyzet az elnöki osztály iratai esetében, bár itt is inkább a személyi kérdéseket és nem az elvi ügyeket tárgyaló ügyiratokat őrizték meg (1869-től), ráadásul a mutató- és iktatókönyveket szintén kiselejtezték.⁵ Az elnöki iratokban folytatandó kutatást tovább nehezíti, hogy később a levéltárosok – a még későbbi levéltárosok által erősen kétségbe vont eredményességgel és hasznossággal – nem következetesen kialakított tárgyi alapon átrendezték az iratanyagot, így az 1918-ig terjedő időszak 916 csomónyi anyaga szinte csak szálasan kutatható. Az iratcsatolások és a rendezések miatt még az év-iktatószám ismerete sem elegendő ahhoz, hogy egy ügyiratot a vélt helyén megtaláljunk. Az iratvesztésre tekintettel az egyéb levéltári, valamint a könyvészeti források jelentősége még jobban felértékelődik. Az Általános iratok (K 269) nyugdíjügyeinek aktáit Hrenkó Pál és Raum Frigyes kutatták, más iratanyag-feltárás nyomát nem találtam a szakirodalomban.⁶

Ugyancsak a nemzeti levéltárban található Az Országos Földmérési Intézet (1950–1952) vegyes iratai című (S 92 törzsszámú) fond, amely összesen 25 iratcsomóból, 25 kötetből és egy dobozból áll. A fond szinte kizárólag a jogelőd(ök), többek között – vagy kizárólag, ennek alapos elemzése még szükséges a jövőben – a PM kataszteri ügyekkel foglalkozó ügyosztálya iratanyagát őrzi; vagyis tulajdonképpen az előbb hiányként említett egyik ügyosztály töredékes anyagát! A dokumentumok teljesen kiaknázatlanok voltak a szakirodalomban, pedig a kataszteri felmérések szervezeti és személyi kérdéseinek feltárásához jelentős adalékkal szol-

tem, 2013-tól az OTKA K 105 886 azonosítójú támogatásának keretében, a Magyar Nemzeti Levéltár munkacsoportjában folytatom.

⁵ A töredékes iratanyagot az MNL OL őrzi. BÉLAY–KARDOS 1960, 5–6.

⁶ HRENKÓ 1985. Felhasználta az MNL OL K 269 (PM Általános iratok) Fasc. 38–41. iratcsomókat. Irodalmi hivatkozásokat és pontosabb levéltári jelzetet a cikk nem tartalmaz. Ugyanezt az anyagot kutatta Raum Frigyes is („XIV-K-269 iktatószám alatt 38., 39., 40. és 77. sorszámú csomók”), vö. RAUM 1985.

gálnak, így vonatkozó részei jelen tanulmányban is hasznosulnak.⁷ Még hiányos voltuk ellenére is kiemelendők azok a sorozatok, amelyek a személyi állományra hiánypótló adatokat szolgáltatnak (32–34., 41–49. kötet: Az állami földmérés törzskönyvi lapjai; Országos kataszteri felmérés. Szolgálatból 1911-ig bezárólag kivált tisztviselők és díjnokok törzskönyvi lapjai; Régi szolgálati és minősítési táblázatok; 36–40. kötet: Rendeletek gyűjteménye, 1849–1870, 1906–1914).

Az Állami Nyomda történetére vonatkozó, már rég levéltárérett iratanyagot kutatót Raum Frigyes az Állami Nyomda Igazgatóságán. Szükséges volna a ma már privatizált vállalatnál őrzött régi dokumentáció történettudományi célú feltárása és hasznosítása.⁸

2. *Könyvészet.* A kataszteri felmérések szervezetéről és tevékenységéről alapvető információkat nyújtanak a PM többéves működését átfogóan bemutatató összegzések, de sajnálatos módon nem a teljes időszakról, csak a kezdetekről és a századfordulós évtizedről.⁹ Az első, a szervezetre és a működés teljes körére kiterjedő, de igen tömör ismertetés a szolgálati ág egyik vezető munkatársa, Antalffy Andor tollából született.¹⁰ A téma szaklapjai a *Kataszteri Kalauz* (1875–1877) és a *Kataszteri Közlöny* (1892–1918), előbbit még a szakkönyvtár sem ismeri, utóbbit viszont cikkenként feltárta. Mindkettő jelentős adalékokkal szolgál a szervezeti és személyzeti kérdésekhez.¹¹

A 19–20. századi magyarországi kataszteri felmérések talán egyetlen részletes modern szakmatörténeti összefoglalója, *A magyar földmérés és térképészet története* a szervezeti és személyi adatok esetében szinte kizárólag Raum Frigyes releváns, a *Földmérő*, valamint a *Geodézia és Kartográfia* lapjain vagy önállóan megjelentetett kutatási eredményeit adja közre.¹²

⁷ Általánosságban is megállapítható, hogy a fond a kataszteri felmérések történetének rendkívül becses forrása, ezért annak digitális hozzáférését az OTKA-program keretében igyekezünk megvalósítani.

⁸ Raum az Állami Nyomda Igazgatóságán a Szabályrendeletek gyűjteményében az 1868–1870 közötti PM rendeleteket kutatta. RAUM 1985a és RAUM 1989.

⁹ PM 1867–1871, PM 1895–1905. Személyekre vonatkozó információt nem tartalmaznak.

¹⁰ ANTALFFY 1934.

¹¹ A *Kataszteri Kalauz*t a Bolyai-ösztöndíj keretében feltártam és annak digitalizálási munkálataiban is részt vettem, elérhető: <http://epa.oszk.hu/01100/01192>. (2013. aug. 19.) A *Kataszteri Közlöny*t 2013-ban digitalizáltam, remélhetőleg hamarosan online is hozzáférhetővé válik.

¹² Magyar földmérés, az ott is hivatkozott irodalom: RAUM 1982, BALÁZS–RAUM 1983. Ezt a közleményt még három másik, az 1945 utáni időszakról szóló követte. RAUM 1985a,

Raum cikkeiben sajnos kevés kivétellel nincsenek megjelölve azok a levéltári vagy könyvészeti források, amelyekből a szerző a szervezetre vonatkozó adatait vette, így a pontatlanságok okait nehéz feltárni, ezért ezen a területen még alapkutatások elvégzésére van szükség. A tévedés egy tipikus példája, hogy az 1867-ben felálló PM-ben melyik szervezeti egység ügykörébe tartozott a katazteri felmérés. Raum szerint a X. ügyosztály volt a munkálatokat irányító hivatal, és úgy tűnik, mintha ez a későbbiekben is változatlan maradt volna.¹³ Tekintettel arra, hogy jelen dolgozat nem a szervezeti, hanem a személyi kérdésekkel kíván foglalkozni, csak jelzem, hogy az ügyosztály történetét a *Catastum* című évnegyedes kataztertörténeti folyóiratban foglalom össze.

3. *Sematizmusok, címtárak.* A Habsburg Birodalom és államutódai különböző birodalmi és országos (tartományi) szerveiről, továbbá az ott tevékenykedő állami hivatalnokokról már a 18. század elejétől fogva készültek sematizmusok, vagyis névtárak, tiszti címtárak. Ezekben az összeállításokban a katazteri felmérés szervezetéről és személyzetéről is hiánypótló adatok gyűjthetők.

A) Udvari és állami kézikönyv (*Hof- und Staats-Handbuch*, HSHB). A magyarországi katazteri felmérés története szempontjából az udvari-állami névtárak 1850–1885 között megjelent kötetei azért hézagpótlók, mert ebben az időben csak néhány hazai ágazati vagy országos névtár jelent meg, az is csak szükség szerint, nem évi gyakorisággal.¹⁴ Az interneten elérhető digitalizált állomány adatai azt a látszatot keltik, mintha e sematizmusokat évente kiadták volna, ténylegesen azonban itt is vannak lefedetlen időszakok. Az osztrák császárság névtára 1856–1860 között, majd 1866-ban és 1868-ban jelent meg. Az egyes kötetek területi alapon tárgyalják az intézményeket: az 1. kötetben a központi szervek (köztük a Felmérési Főigazgatóság, K.k. General-Direction des Grundsteuer-Katasters), a 4. kötetben Magyarország öt kerülete, az 5. kötetben Erdély, Szerbia és a Temesi Bánság, Horvátország, Szlavónia és a határőrvidékek hivatalai találhatóak meg (köztük a felmérési/katazteri mérnökök is). Az egyes in-

valamint ugyanez változatlanul RAUM 1989, RAUM 1986a, RAUM 1986b, továbbá RAUM 1987.

¹³ HRENKÓ 1985, 274. szerint 1867-ben a XVI., majd a X., végül 1868-tól a VIII. ügyosztály ügykörébe tartozott a katazteri felmérés.

¹⁴ A téma szempontjából releváns sorozatok: *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich* és *Hof- und Staats-Handbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie*. Interneten elérhető köteteik: <http://alex.onb.ac.at/shb.htm>.

tézményeknél a pontos cím mellett esetenként a szerv története (létrehozó jogszabály száma, jogelődjei) és feladatainak rövid összefoglalása is szerepel. A kötetekben a tisztikar név szerint, a beosztottak azonban esetenként csak munkakör és állományi létszám szerint, a (kereszt)nevek német formában szerepeltek.

B) Tiszti cím- és névtárak. A polgári korszak kezdetén kettő olyan (vékony, tehát kis adattartalmú) címtár készült, amely az állam szerveit, tisztviselői és egyes magánosok nevét tartalmazza.¹⁵ Később, a kiegyezést követően tettek kísérletet az egyes tárcák arra, hogy az adott kormányzati ág tiszti címtárát összeállítsák. A PM adta ki az első ilyen címtárát 1869-ben, majd 1873-ban,¹⁶ ezt követte a földművelési, ipari és kereskedelmi tárca (1871), az igazságügyi tárca (1872, 1879), majd a belügyi tárca (1873) címtára.¹⁷ A későbbiekben már önálló ágazati címtár nem jelent meg, azt az országos tiszti címtár pótolta.

A PM által kiadott címtár¹⁸ követte a HSHB azon megoldását, hogy az egyes szerveknél megadja a pontos címét, valamint rövid szervtörténetet is nyújt (létrejötté, annak jogszabályi alapja, szervezeti helye, feladat- és hatáskör), majd beosztásonként megadja az állami beosztottak nevét. (Így például a témához kapcsolódóan: Háromszögméreti számító-hivatal, Katasteri könyvdaintézet és központi térképtár Budán, államnyomda: 11–12. p.; Katasteri térképtár Pozsonyban: 49. p.; Felmérési felügyelőségek /téli és nyári állomáshelyek is/: 129–133. p.). A teljes személyi állományt név szerint közölte a munkakörök rendjében; a névalakok mindig magyar formában szerepeltek.

A *Magyarország tiszti cím- és névtára* (MTCN) a polgári korszak (1867–1948) állami tisztviselőinek, alkalmazottainak, továbbá egyes magánszervezetek tisztviselőinek nevét (később kitüntetéseit) tartalmazza az 1873–1944 közötti évekből. Az egyes köteteket a Központi Statisztikai Hivatal állította össze és adta ki. A címtár 1873 után 1875-ben, 1879-ben, majd

¹⁵ Tiszti címtár 1861, Tiszti névtár 1863. Utóbbiról újságismertetés: „(Magyarország tiszti névtára) megjelent. Teljes huszonnégy ívén magában foglalja a magyar koronaország területén fennálló hatóságokat; a működő hivatalnokok teljes névjegyzékét, tudományos, tan, irodalmi, művészeti és kereskedelmi intézeteket stb. stb. A munka fűzve Lauffer és Stolpnál 2 ft. 40 kr. o. é. kapható.” *Vasárnapi Újság* 10(1863), 17. sz., 152.

¹⁶ Részbeni előzménynek tekinthető: PM Beosztás 1868. Az OSZK katalógusának példányinformációja szerint 1884-ben is jelent meg ilyen összeállítás, de ilyen példányt nem sikerült autopsziával is tanulmányozni. PM Névtár 1869, PM Névtár 1873.

¹⁷ IM tiszti névtár 1872, IM tiszti névtár 1879, FM névtár 1871, továbbá BM tiszti névtár 1873.

¹⁸ PM Névtár 1869.

1884-ben jelent meg az az évi – május 1-jétől érvényes – állapot közreadásával. 1886-tól évente jelent meg 1918-ig. 1927-ben újraindult és 1933–1934 kivételével egészen 1944-ig ismét évente megjelent. Az első kötet megjelenésekor így ismertették annak tartalmát: „»Magyarország tiszti cím- és névtára« című terjedelmes könyv jelent meg. Kezdődik az uralkodó család tagjainak névsorával, s végig elősorolja Magyarország és Horvátország minden tisztviselőjét, bíráját, tanárát, posta- és távírdai személyzetét; a közös minisztériumok tisztviselőit a követségekkel és konzulokkal együtt. Az országgyűlés, sőt a delegációk tagjai sem hiányoznak s a különböző felekezetek főpapjai és lelkészei is elősorolvaák, sőt tért foglalnak a címzetes méltóságok, rendjelesek és kamarások szintén. Szóval politikai, közigazgatási, törvénykezési, egyházi, oktatásügyi sematizmus ez, mely előbb a megillető csoportban közli a névsort, végül pedig abc-rendben sorolja elő az összes tisztviselőket. A közintézetek, muzeumok és egyletek sem hiányoznak. A nagy negyedréti könyv 519 lapra terjed, s az 1873-iki statust tünteti föl.”¹⁹

A tiszti címtár a magyarországi prozopográfia elsőrangú forrása. A teljes sorozat papíralapon nehezen hozzáférhető, ezért annak digitalizálása

¹⁹ *Vasárnapi Újság* 21(1874), 31. sz., 556. Még egy korabeli ismertetés: „A »Magyarország Tiszti Cím- és Névtára« című kézikönyv, mely az 1898. évvel a XVII. évfolyamba lép, s tartalma, úgy, mint az előző években, legnagyobb részletességgel kiterjed az állami szervezet ismertetésére: a felső uralkodóházra, a legmagasabb udvartartásra, az országgyűlésre, a minisztériumokra és az ezek alá tartozó hatóságokra és hivatalokra, s itt nemcsak a hivatalok személyzetére nyújt kellő tájékoztatást, hanem világos képét adja annak is, hogy a hivatalok mely felsőbb hatóságok alá tartoznak; megjelöli a hivatalok számát, székhelyét; feltünteti a felsőbb hatóságoknak ügybeosztását, hatáskörét. Magában foglalja továbbá e kézikönyv a legújabb változások figyelembevételével az egész országnak (közigazgatási) beosztását, az e. f. bíróságoknál pedig a bányai-, sajtó- és pénzügyi bíróságok, a közjegyzői és ügyvédi kamarák megjelölését, a telekkönyvi hatóság, a közjegyzői, adó- és letéthivatal pontos megnevezését. De ezen kívül szintén részletesen közli a társadalmi életben jelentékenyebb szerepkörrel bíró magánintézeteket és társulatokat is. Az illető neveknél könnyen érthető rövidítésekkel kitünteti a rendjeleket, a legmagasabb kitüntetéseket, a nemesi előneveket, a társadalomban viselt főbb állásokat s tudományos képesítéseket stb. A valóságos belső titkos tanácsosoknak, az összes rendjelek és egyéb kitüntetések tulajdonosainak, a kir. tanácsosoknak névsorát külön összeállításban is közli. Helyet foglalnak benne még a cs. és kir. közös minisztériumok és az azok alá tartozó hivatalok, valamint Bosznia és Hercegovina hatóságai is, függelékben pedig az osztrák állam hatósági szervezetének vázlatos ismertetését is tartalmazza. A Magyar Tiszti Cím- és Névtár, hogy az év első negyedében rendszerint nagyobb mértékben előforduló összes változásokat magában foglalhassa, úgy, mint már az utóbbi két évben, 1898-ban is április havában fog megjelenni.” *Erdészeti Lapok* 37(1898), 2. füzet, 249–250.

2010-ben megtörtént, offline módon térítés ellenében (www.arcanum.hu) vagy egyes online adatbázisokban (adtplusz.arcanum.hu) elérhető.²⁰

C) Zsebnaptárak. A kataszter személyzetének kutatásához hiánypótló adatokat tartalmaznak azok a zsebnaptárak, amelyeket a kataszteri mérnökök számára évente adtak ki. A kis füzeteket a *Kataszteri Közlöny* (1892–1918) olvasóközönsége számára ajándékként készítette el a szerkesztőség, így az előfizetők ingyen megkapták azokat, bár külön is megvásárolhatók voltak.²¹ Az első füzet 1896-ban jelent meg az 1896–1897. évekre, azt követően 1898-tól 1904-ig minden évben megjelent a zsebnaptár, nagyjából hasonló tartalommal. A szerkesztést Dobrovics Viktor, majd hozzá csatlakozva ismét Gánóczy Sándor, végül 1901-től csak utóbbi végezte.

A zsebnaptárban közreadták az országos kataszteri felmérés személyzetének rendszeresített tiszti létszámát (a tárgyévi költségvetési törvényjavaslat alapján); a személyzet rangsorozati névjegyzékét (tárgyév május 1-jétől), amely tartalmazta az egyes személyek születési évét (sőt, 1898–1903 között hónapját és napját is!), a szolgálatba lépés és az utolsó kinevezés évét, fizetési fokozatát, beosztását, továbbá betűsoros névjegyzékét, valamint 1902-től a fizetendő lakpénzek összegét. A (kereszt)névalakok mindig magyar változatban szerepelnek. 1899–1904 között a szolgálati beosztás miniszteri rendeletének pontos számát és időpontját is megadták a szerkesztők, sajnos azonban az MNL OL-ban őrzött PM-anyagban ezen adatok birtokában sem fellelhetők a dokumentumok, és emiatt a korábbi vagy későbbi időszak hasonló jellegű iratainak keresése is igen időigényes és vélelmezhetően eredménytelen lesz.

Más hasznos információt is tartalmaznak ezek a zsebnaptárak, így például sormutatót a felterjesztendő időszakos beadványokról (1898), és adatokat szolgáltatnak arra is, hogy a kataszteri felmérés szervei (központi igazgatás, térképtárak, háromszögméreti számító hivatal, határleíró osztályok, felmérési felügyelőségek, államnyomda) mely településen és melyik épületben (cím alatt) tevékenykedtek. Ezeket más forrásokból nem tudjuk rekonstruálni.

1905-ben a zsebnaptárt a *Kataszteri Közlöny*től elválasztva, *Geodéziai zsebnaptár* címmel önállóan jelentette meg Gánóczy Sándor, és bár még a következő évben is kiadta azt, a továbbiakban megszűnt ez a tematikájú

²⁰ MTCN.

²¹ KK zsebnaptára 1896. Ezt követően 1898–1904 között évenként „A »Kataszteri Közlöny« zsebnaptára [kataszteri mérnökök számára] az ... évre” címvariációkkal jelent meg. A zsebnaptárt csak az OSZK-ban találtam meg, jelzete: P 2438.

zsebnaptár.²² Az 1905. évi kötet számos egyéb szakmai közlemény mellett tartalmazza a kataszteri térképek másolatának megszerzésére vonatkozó hirdetményt, továbbá az előző zsebnaptárakhoz hasonló módon a költségvetésileg rendszeresített tiszti létszámot, a személyzeti névjegyzéket és a tisztviselők szolgálati beosztását (a miniszteri rendelet pontos megadásával). A második évfolyam (1906) megjelenéséről csak a korabeli tudósításból van ismeretünk,²³ annak egyetlen példányát sem leltem fel, az OSZK-ban hiányként van megadva. Elérhető viszont a zsebnaptár melléklete, amely *Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek rangsorozati névjegyzéke és szolgálati beosztása* címmel önállóan megjelent és a korábbi adatokat, továbbá a kolozsvári királyi ítélőtáblánál bejegyzett birtokrendező mérnökök névjegyzékét és a hivatalos utazásoknál felszámítható járandóságok összeállítását tartalmazza.

Tekintettel arra, hogy a zsebnaptárak a tiszti címtár személyi adatainál bővebb információkat közölnek, azok hozzáférhetővé tételét mielőbb biztosítani lenne szükséges, praktikusán a Kataszteri Közlöny digitalizálásával egyidejűleg.

A kataszteri felmérés személyzetének adatai

A levéltári és könyvészeti források áttekintése alapján kijelenthető, hogy a különféle birodalmi, országos és ágazati tiszti címtárak feldolgozásával legalább a tárgyévekre vonatkozóan megállapítható a kataszteri felmérés szervezete és személyi köre – de a teljes időszakra vonatkozóan további források felkutatása szükséges. A címtárak jellegéből fakadóan azonban vagy német vagy magyar alakban szerepelnek a személyek, így származásukra, illetőségükre, személyes adataikra és teljes körű szakmai karrierjükre vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal. Ez alól talán csak a Zsebnaptárak kivételek, mert azok esetenként a születés időpontját és a szolgálatba lépés évét is megadták.

A korlátozott forrásadottságok miatt a személyi kérdések szakirodalmi feldolgozottsága is szegényesnek mondható, bár Raum Frigyes törekedett arra, hogy legalább vázlatosan összeállítsa a jelentősebbnek ítélt földmérők életrajzát.²⁴

²² GZsn 1905. Csak az OSZK-ban találtam meg az 1905. évi példányát, jelzete: P 1321. Az első évfolyam ismertetését lásd *Erdészeti Lapok* 44(1905), 5. füzet, 436–437.

²³ *Erdészeti Lapok* 45(1906), 4. füzet, 362.

²⁴ RAUM 1987.

Raum kutatásai szerint a hazai kataszteri felmérések megindításakor magyarországi szakember a vezetők között nem és a beosztottak között is csak kis számban lehetett. Vezetővé a több évtizedes szakmai gyakorlattal rendelkező személyeket nevezték ki, ilyen tapasztalatot pedig csak az osztrák, cseh vagy galíciai felmérési munkálatokban lehetett megszerezni. A magyarországi felmérések – 1850-ben az ún. ideiglenes, 1856-ban az állandó kataszteri munkálatok – megindulásakor az osztrák felmérés már több évtizede (1817-től) zajlott, a munkálatok szervezeti rendje és gyakorlata is kiforrott. A hazai felméréseknél az osztrák eredményeket és az ottani, nagy tapasztalattal bíró földmérőket és földmérési felügyelőket vezényelték át a birodalom északi tartományaiból. A kiegyezéskor sokan visszatértek szülőhazájukba, vagy befejezték szolgálatukat és nyugdíjba vonultak. *„Az idegenből származó földmérési szakemberek többsége azonban maradt, beilleszkedtek a magyar környezetbe és a magyar kataszteri felmérések szorgalmas és megbecsült tagjaivá váltak.”*²⁵ Ezt követően már magyar iskolából kikerült, magyar(országi) fiatalokkal töltötték fel a létszámot, bár a felmérések vándorló életmódja miatt az egyetemi végzettségűek sokszor kerültek e pályát.²⁶

Ugyancsak Raum foglalkozott azokkal a családokkal, amelyek több tagja is részt vett a kataszteri felmérés munkálataiban; összesen 26 főt nevesített (legtöbbet a Sártory családból, 10 főt).²⁷ Saját kutatásaim szerint a „dinasztikus” hivatalvállalás sokkal több, főként cseh és morva családra is érvényes lehet, több testvér vagy közeli rokon is tevékenykedett a felméréseknél, és leánygyermeküket ugyancsak a kataszteri személyzet ifjú tagjai vették feleségül.

Hrenkó Pál a már említett PM levéltári anyag alapján összegyűjtötte azokat a külföldi személyeket, akik a kiegyezés után kiváltak a kataszteri felmérés szervezetéből és az uralkodóhoz fordultak kegydíjért (tulajdonképpen nyugdíjért).²⁸ A szerző 68 személy adatait közölte, akik a kiegyezést követő szervezeti átalakulás (főhatóság változása, csökkentett költségvetés) miatt önként vagy kényszerből megváltak a szolgálattól. A többség (34 fő) Csehországból származott, Morvaországból nyolc, Ausztriából hat, Sziléziából négy, Galíciából négy, Dalmáciából és Milánóból egy-egy fő érkezett; 10 fő származási helye ismeretlen volt, közöttük magyarok is lehet-

²⁵ RAUM 1985a, 36. A sommás megállapítást részletesebb adatokkal a szerző nem támasztotta alá.

²⁶ RAUM 1985a, 36.

²⁷ RAUM 1985a.

²⁸ HRENKÓ 1985.

tek. A kegydíjasok közül 10 fő született a század első, 26 fő a második, 11-11 fő a harmadik és negyedik évtizedében.

Az MNL OL S 92 törzsszámú fondjában a Rendeletek gyűjteménye 1868–1870 közötti (37.) kötete tartalmazza a kataszteri felmérés 1869. és 1870. évi szervezeti és személyzeti beosztását. A keresztnevek mindig német formában szerepelnek a jegyzékekben, de a vezetéknev írásában (különösen a lengyel, cseh, horvát mellékjeles betűk esetében) az adott személy hovatartozására is következtethetünk. Ezen összeállítások jelentősége, hogy ebből az időszakból HSHB és országos tiszti címtár nincsen, a PM Címtára pedig csak 1869-re (bizonyára az év közepi állapottal) készült.²⁹

Az 1869–1873 közötti időszak névtárainak összevetésével – a Hrenkó Pál által összegyűjtött, ekkor kegydíjért folyamodó 68 személyen túl – a kataszteri felmérés szervezetének további jelentős átalakulását figyelhetjük meg a kiegyezés első éveiben.³⁰ Az 1869. év eleji beosztás 375 személyt tartalmaz, a keresztnevek németül szerepelnek, de a vezetéknev a nemzeti hovatartozást sejteti a mellékjelek használata miatt. Az év közepéig 4 fő távozott és 7 új személy érkezett. Az év második felétől azonban felerősödött a szervezeten belüli fluktuáció, 41 fő (nevük alapján kizárólag külföldi) távozott és 11 fő érkezett, 1870-re már csak 302 fő volt az állományban. Három évvel későbbi (1873) állapot szerint az addig szolgálatba lépettek közül már senki nem távozott, viszont 71 fő érkezett, közöttük sok magyar, akik a későbbiekben a kataszteri felmérések vezető munkatársaivá váltak (például Szikszai Elek).

Életrajzi adattár, I-K

A szűkös forrásbázis miatt is igen értékesek azok a szolgálati lapok, amelyek hiányosan vagy teljesen megtalálhatók az S 92 fondon belül, és amelyek az országos kataszteri felmérés/állami földmérés személyi állományára vonatkoznak. A nem kronológiai sorrendet követő gyűjtemény 32–33. kötete az 1925–1936 közötti időszak törzskönyvi lapjait (A–Zs), a 41–49. kötet pedig a „Régi szolgálati és minősítési táblázatok”-at tartalmazza.

²⁹ MNL OL S 92. Rendeletek gyűjteménye, 1868–1870. Personal-Stand der angestellten Vermeßungs-Beamten und Praktikanten für das Jahr 1869. [180–208.], ill. Personal Eintheilung der angestellten Vermeßungs-Beamten für das Jahr 1870. [382–408.].

³⁰ Időrendben haladva az alábbi összeállításokat vettem össze: 1) Personal-Stand 1869; 2) PM Névtár 1869; 3) Personal Eintheilung 1870; 4) PM Névtár 1873; 5) MTCN 1873.

Igen értékes forrás a sajnos csak I-K betűkörre megmaradt korai személyi anyag, címe szerint „*Országos kataszteri felmérés. Szolgálatból 1911-ig bezárólag kivált tisztviselők és díjnokok törzskönyvi lapjai, 1856–1911. I–K*” (34. kötet). A magyarországi állandó kataszter személyi állományának teljes körű, az 1870-es évektől felvett törzslapjai olyan információkat tartalmaznak, amelyek a szakmatörténet, a személy- és családtörténet szempontjából is hiánypótlók lehetnek. Töretlenül bízunk abban, hogy a többi kötet csak lappang, és valamikor majd azok is előkerülnek.

A kötet 137 személy adatát tartalmazza, közülük Cseh- vagy Morvaországból, Sziléziából, Galíciából vagy Ausztriából – tehát nem Magyarországról vagy Horvátországból, vagyis külhonból – 38 fő (27%) származott. Közülük 31 személy a kiegyezést megelőzően került a kataszteri felmérés állományába, tehát ők voltak azok a tapasztalt szakemberek, akik a magyar felmérésekben már a kezdetekkor részt vettek; közülük 14 fő még 1856 előtt került a szolgálathoz. A leghosszabb ideje szolgáló személy az 1822-ben született Jedliczka Ágoston volt, aki 1840. augusztus 1-jétől egészen 1881. december 31-ig volt állományban. Még jellemzőbb adat, hogy a kiegyezés előtt már a kataszternél szolgáló 34 főből csak Jermendy Károly (Bazin, Pozsony vm.), Kovács Miklós (Jákó, Veszprém vm.) és Kun Albert Ferenc József (Óarad, Arad vm.) volt magyarországi származású, vagyis a nagy többség, jelen esetben 91,2% az osztrák tartományokból való volt! Ezek az adatok is alátámasztják a szakirodalom sommás megállapítását, hogy a kezdetekkor szinte kizárólag külföldi (vagyis nem magyarországi származású) személyek végezték a felmérési feladatokat.

A szolgálati idő tartama 127 személy esetében vizsgálható, az átlagos szolgálati idő 15 év volt. A magyar- és horvátországi származásúak esetében (89 fő) ez az átlag azonban csak nyolc év, a külföldiek esetében pedig 31 év úgy, hogy öten szolgálatuk idején veszítették életüket (ez az előbbieknél esetében nem fordult elő). Ez azt jelenti, hogy a külföldiek nemcsak a magyarországi felmérés kezdetén vettek részt a munkálatokban, de a legkitartóbb, elhivatott szakemberek is lehettek. A leghosszabb szolgálati időt Kubesch János mondhatta magáénak, aki 1835-ben született, 1909-ben, 74 évesen hunyt el, és 46 év és 6 hónapot szolgált.

A 137 személy közül 9 felekezeti hovatartozása nem ismert, míg a többiek közül 85 római katolikus (66,4%), 19 református (14,8%), 12 evangélikus (9,4%), 3 görög katolikus (2,35%), 6 görögkeleti (4,7%) és 3 izraelita (2,35%) volt. Csak a külföldieket figyelembe véve 3 fő felekezete nem ismert, 34 római katolikus (97,2%), 1 görög katolikus (2,8%) volt. Az adatok az Osztrák–Magyar Monarchia tartományonkénti vagy országonkénti

felekezeti arányait tükrözik (a katolikusok túlsúlya az összes személyre vonatkoztatva a szinte kizárólagosan katolikus osztrák tartományokból származók jelentős aránya miatt adódik).³¹

A külföldiek többsége középiskolai tanulmányokat folytatott (al/főgimnázium, al/főreáliskola, kereskedelmi tanoda, iparegyleti képezde), felsőfokú tanulmányokat kevesebben végeztek, esetenként csak pár évet hallgattak, többen a prágai, brünni, bécsi vagy müncheni politechnikumban tanultak. Egy fő bányászakadémiára járt (Selmecbánya, Leoben), és csak igen kevesen jártak egyetemre (prágai műegyetem), de diplomát közülük sem szerzett mindenki. Katonai intézetbe, hadapródiskolába, ezrediskolába vagy tüzéradakadémiára 4 fő járt.

A 38 főből ketten csak németül, 11 fő kettő, 16 fő három, hét fő négy, két fő pedig öt nyelven tudott (magyar, német, cseh, rutén és izraelita, illetve német, magyar, francia, olasz, szláv). Nem tudott magyarul 10 fő (26,3%), gyengén vagy keveset 14 fő (36,8%), vagyis alig egyharmaduk rendelkezett megfelelő magyar nyelvismerettel. A cseh/szláv/tót nyelv mellett lengyel (4 fő), olasz (3), román (3), horvát (2), latin (2), rutén (2), héber (1), francia (1) nyelvismerettel rendelkeztek a külföldiek.

Jellemző e szakemberekre, hogy teljes szakmai életpályájukat a kataszteri felmérésnél futották be. 12 fő esetében semmilyen korábbi foglalkozást nem adtak meg, öt személynél pedig csak tanulmányaikat említették meg „előéletként”. A korábban máshol tevékenykedők között volt, aki építész mellett vagy (vasút)építésen, bányászati, vaskohászati, erdészeti területen dolgozott, mások katonatisztként szolgáltak, pénzügyi hatóságnál álltak alkalmazásban. Esetenként már a korábbi tevékenység is a kataszteri felméréseknél zajlott, napidíjasként, rajzolóként, térképtári alkalmazottként.

A szolgálati beosztásokból és a szolgálati helyekből is jól látszik, hogy a felméréseknél tevékenykedők valóban vándoréletet éltek, amely a családi életet igen megnehezíthette. Ezzel együtt a 38 személyből csak heten maradtak nőtlenek (18,4%); igaz, 17 főnek nem volt saját vagy legalább örökbe fogadott gyermeke (44,7%).

A szolgálati törzslap nyomtatványának sorszáma D 48, és 24 különféle rovatban tartalmazta az illetők személyes és szakmai adatait. A személyes (név, születési hely és időpont, vallás, tanulmányok, nyelvismeret, katonaviseltség) és családi (házastárs neve és születési ideje, házasság időpontja, gyermekek neve, neme, születési/halálozási éve) adatokat követte az állami szolgálatba, ti. a kataszteri felméréshez kerülés előtti fog-

³¹ Ehhez lásd FAZEKAS 2008.

lalkozás rövid leírása, majd az állami szolgálat adatai (felvétel, kinevezés időpontja, rendeletszáma, minőség = munkakör, osztályba sorolás, fizetés, munkaátalány, lakpénz, napidíj; állomás elfoglalása, eskütétel; fegyelmi történet). Ugyancsak szerepeltek a törzslapon a szorosán vett részletes felmérésen kívüli szolgálatok (év, beosztás, rendeletszám), a négy hetet meghaladó betegségek, a miniszteri rendelettel engedélyezett szabadságok, pénzsegélyek, kincstári tartozások, végrehajtások, fegyelmi ügyek, tisztbi biztosíték adatai. A szakmai élettörténet szempontjából jelentősek a szolgálati beosztások (év, felügyelőség, megye), az adatsort a növendékek és a segédek számára elrendelt előadások és oktatás, valamint a különös észrevételek adatai zárták.

A törzslapok alapján a külföldi (cseh, morva, sziléziai, osztrák és galíciai) szakszemélyzet rövid adattárát adom közre. A neveket magyaros névsorrendben (vezetéknév+keresztnev) formában közlöm, függetlenül attól, ha a keresztnev sem magyar formában áll. A születési helynél a törzslapon szereplő települést []-ben követi a település eltérő mai neve, valamint a tartomány neve az alábbiak szerint: [AA] = Alsó-Ausztria, [Cs] = Csehország, [FA] = Felső-Ausztria, [G] = Galícia, [M] = Morvaország, [Sz] = Szilézia, [T] = Tirol.³² A házastárs nevét és a házasság időpontját (Cs: /∞év/) a gyermekek (gy:) neve és születési, továbbá ha szerepel, a halálozási éve (†) követi. Az állami szolgálat előtti foglalkozásnál a törzslap szövegét teljes egészében közlöm. A szolgálati beosztásnál alkalmazott rövidítések: ÁjfE = Államjavak felmérése Erdélyben; Bvf. = Buda város felmérése; ff. = felmérési felügyelőség; F-sz. = Földadó-szabályozás; fv. = felmérési vezetőség; hff. = helyszínelő felmérési felügyelőség; hl. = határleírás; Hsz. = Háromszögelés; Kkig. = Kolozsvári kataszteri igazgatóság; kt. = kataszteri térképtár. A szolgálati helyeknél a megyét vagy a települést közlöm, rövidítem Pest-Pilis-Solt-Kiskun (PPSK) és Jász-Nagykun-Szolnok (JNSZ) megyét. Végül a személyi szócikk végén []-ben megadom, hogy az illetőről rendelkezünk-e gyászjelentéssel (Gy:) az Országos Széchényi Könyvtár partecédula-gyűjteményében, valamint hogy szerepel-e Raum Frigyes szakmatörténeti személyi adattárában (R).³³ Az utóbbi adatokból világossá válhat, hogy a gyászjelentések értékes forrásai az életrajzok összeállításának, továbbá hogy Raum Frigyes összeállításából a kataszteri személyzet milyen sok tagja hiányzik.

³² A települések azonosításában felhasználtam: SCHALLER 1791, valamint a <http://www.omm1910.hu> oldal (2013. aug. 19.) Excel-táblázatait.

³³ A gyászjelentések határköves keresését Rakovszky István adatbázisának köszönhetjük (www.rakovszky.net), a személyi adattárat lásd RAUM 1987.

Isak Ödön (Saáz [Žatec, Cs], 1842. márc. 25.–t?, 1901. jún. 25.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: algimnázium, kereskedelmi tanoda és katonai intézet. Nyelv: német és kevés magyar. Cs: Purzsa Eszter (∞1879), gy: Aurélia (1881), Adalbert (†1887). Korábbi fogl.: „*Mint tiszt szolgált a közös hadseregben.*” Állami szolg.: 1878–1901, műszaki díjnok, id. mérnök, mérnöksegéd, mérnök. Szolg. beosztás: Pécsi ff., 3. hff., 4. ff., Eszéki fv., Zágrábi fv. Szolg. hely: Tolna, Baranya, Arad, Zágráb. [Gy: –]

Jamiński Marcell (Barańczyce [G, ma Баранівці, Ukrajna], 1833. nov. 30.–†Budapest, 1903. jún. 4.) Vallás: gör. kat. Tanulmányok: 6 gimnáziumi osztály. Nyelv: német, lengyel, rutén, latin. Cs: Szerdics Mária (∞1860), gy: Marcella (1860), Olga (1862), Kamilla (1864), Maria (1867–1890), László (1869), Béla (1879). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1853–1894, gyakornok, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 1. ff., 8. ff., 3. ff., I. hff. Szolg. hely: Szabolcs, Szörény, Temes, Bács-Bodrog, PPSK, Székesfehérvár, PPSK, Fejér, Budapest. [Gy: van; R]

Janak Anton (Ružena [Růžená, M], 1846. jún. 5.–t?, 1912 után) Vallás: r. kat. Tanulmányok: Brünn, technikai tanintézet 1 év; mezőgazdasági, erdészeti földművelési, természet- és országismereti, kertészeti, méhészeti vizsgák. Nyelv: német, szláv, kevés magyar. Cs: Kampfel Karolina (∞1874), gy: –. Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1865–1905, mérnöksegéd, asztalvezető, földmérő, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 1. ff., 6. ff., Zágrábi fv., Eszéki fv. Szolg. hely: Szepes, Árva, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Csongrád, JNSZ, Heves, Pozsega, Eszék, Zágráb. [Gy: –; R]

Janák Ferenc (Ružena [Růžená, M], 1838. szept. 1.–t?, 1897) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 2 év alreáliskola, 1 év főreáliskola, Brünn. Nyelv: német, cseh. Cs: Kleinhans Mária Antónia (∞1873), gy: Ferenc (1876–1880), Adelheid (1878), Szidónia Anna (1881). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1857–1884, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 2. ff., 10. ff., 5. ff., 7. ff., 2. ff., 8. ff. Szolg. hely: Árva, Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog, Fejér, Csongrád, Békés, Heves. [Gy: –]

Janita Ferenc (Záhlenic [Záhlinice, M], 1845. dec. 13.–t?, 1900 előtt) Vallás: r. kat. Tanulmányok: bányászakadémia, Selmezbánya és Leoben. Nyelv: magyar, német, cseh. Cs: Balogh Eleonóra (∞1875), gy: –. Korábbi fogl.: „*Gróf Harrach janovici vasgyárában a kohászat, bányászat és építészethet mint segéd. Iglón a magyar-osztrák vaskohó-társaságnál 3 éven át mint bányász-mérnök.*” Állami szolg.: 1877–1893, műszaki díjnok, mérnöksegéd. Szolg. beosztás: F-sz., 1. hff., 3. ff. Szolg. hely: Kassa, Budapest, Érsekújvár, Bars, Budapest. [Gy: –]

Jansen, Szeverin (Prága [Cs], 1828. szept. 19.–??, 1910) Vallás: r. kat. Tanulmányok: főreáltanoda, egy év műegyetem. Nyelv: német és gyenge magyar. Cs: –, gy: –. Korábbi fogl.: „*A cs. és kir. hadseregnél mint tiszt, továbbá a pécsi cs. és kir. pénzügyigazgatóság számosztályánál, a Pécs–mohácsi vasútnál, a pécsi kataszteri igazgatóságnál és helyszínelő felmérési felügyelőségénél mint díj-nok ismételt félbeszakításokkal 1846-tól 1887-ig.*” Állami szolg.: 1888–1909, irodai díjnok. Szolg. beosztás: 11. ff. Szolg. hely: Baranya. [Gy: –]

Jedliczka Augustin (Reichenau [Rychnov nad Kněžnou, Cs], 1822. nov. 23.–??, 1883. aug. 12.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: reichenauai gimnáziumban 1 bölcseleti osztály, Časlauban 4 főiskolai osztály. Nyelv: német, cseh, lengyel és kevés magyar. Cs: tiszaburrai Burrai Adelheid (∞1874: harmadik házassága), gy: Olga (1854), Mária (1858), Ágoston (1864), Anna (1866), Johanna (1867), Ottília (1875). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1840–1882, gyakornok, segéd, asztalvezető, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 7. ff., 1. ff., kt. Temesvár. Szolg. hely: Árva, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Temesvár. [Gy: –]

Jettmar Ernő (Leutomischl [Litomyšl, Cs], 1831. aug. 22.–??, 1879. szept. 15.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: mennyiségtan és ábrázoló mértan; 1843–1848 5 gimnáziumi osztály, Leitomischl, 1 év prágai technikum, 2 év bécsi technikum. Nyelv: kevés magyar, továbbá német, cseh, olasz. Cs: Passeyv Romána (∞1862), gy: János (1863), Ernő (1865–1875), Viktória (1869), Romania (1870), Matild (1873). Korábbi fogl.: „*bányászat és vashámornál*”. Állami szolg.: 1856–1879, segéd, asztalvezető pótlékkal, mérnök. Szolg. beosztás: 7. ff., 5. ff., 1. ff., F-sz. Szolg. hely: Árva, Pozsony. [Gy: –]

Jindrák Ferenc (Sobieslau [Soběslav, Cs], 1830. jan. 1.–?Pozsony, 1908. febr. 24.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: Prága, műtanoda 4 évfolyam. Nyelv: német, cseh, horvát. Cs: Fischer Anna (∞1864), gy: –. Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1851–1886, segéd, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: Bvf., kt. Zág-ráb, 10. ff., 2. ff., 1. ff. Szolg. hely: Buda, Zág-ráb, Szörény, Temes, Bács-Bodrog, Temes, Bács-Bodrog, PPSK, JNSZ, Csongrád, Heves. [Gy: –; R]

Jokel Ferenc (Olmütz [Olomouc, M], 1831. júl. 10.–??, 1877. aug. 6.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 4 reálosztály, 3 év prágai politechnikum. Nyelv: német, cseh. Cs: Fuchs Mária (∞1860), gy: Franciska (1867), Irma (1873). Korábbi fogl.: „*Vasútépítésnél 4 évig mint építésznövendék*”. Állami szolg.: 1856–1877, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 7. ff. Szolg. hely: Tirol, Horvátország, Torontál. [Gy: –]

Kafka Károly (Ostrov [Ostrava, M], 1832. jún. 2.–??, 1888. márc. 28.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: alsó reáliskola 3 osztály, Brünn. Nyelv: kevés magyar, német, szláv. Cs: Grandtner Johanna (∞1878), gy: –. Korábbi fogl.:

„1853. év februarius 1-jétől 1857. év szeptember 12-ig Morvaországban Slaup és Zdiárnában az erdészetnél”. Állami szolg.: 1857–1879, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: Bvf., 4. ff., F-sz. Szolg. hely: Buda, Szörény, Temes, Torontál, Szombathely. [Gy: –]

Kanák Mátyás (Brezkovicz [Brezkovic, Breskovic, Cs], 1830. nov. 10.–+?, 1902) Vallás: r. kat. Tanulmányok: mennyiségtan és gyakorlati mértan. Nyelv: kevés magyar; német és tót. Cs: Sztruhala Teréz (∞1860), gy: Paulina (1862–1883), Teréz (1864), Ferenc (+1866), Vilma (1868–1884), Károly (1870), Béla (1872), Szidónia (1874–1877), Emil (1876), Szidónia (1877). Korábbi fogl.: „Egy éven át gyakornok a pénzügyi hatóságnál Pilsenben”. Állami szolg.: 1854–1894, segéd, asztalvezető pótlékkal, segéd, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 1. ff., F-sz., 4. hff. Szolg. hely: Szepes, Árva, Pozsony, PPSK, Pozsony, Szombathely, Nagykanizsa, Debrecen. [Gy: –; R]

Kattauer Alfréd (Fulnek [M], 1830. ápr. 8.–+?, ?) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 4 osztály a leipneki főtanodában, 4 osztály Neutitschem, 1 év bécsi technikum. Nyelv: német. Cs: –, gy: –. Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1850–1883, gyakornok, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 6. ff., 4. ff. Szolg. hely: Debrecen, Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Csanád, Csongrád. [Gy: –]

Kriha Vencel (Prága [Cs], 1838. jún. 18.–+?, 1892. jan. 4.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 2 év prágai alsó reáliskola. Nyelv: cseh, német, horvát, kevés magyar. Cs: Mixich Klára (∞1868), gy: –. Korábbi fogl.: „1856. évtől 1857-ig egy prágai építésznél”. Állami szolg.: 1857–1880, segédmérnök, mérnöksegéd, mérnök. Szolg. beosztás: 7. ff., F-sz. Szolg. hely: Árva, Torontál, Szombathely. [Gy: –]

Kerausch Manó (Emmanuel) (Chrudim [Chrudím, Cs], 1833. dec. 17.–+Troppau, 1902. aug. 18.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: főtanoda reálszakaszának 2 tanfolyama, Chrudím. Nyelv: német, cseh, kevés magyar. Cs: –, gy: –. Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1854–1894, segéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 2. ff. Szolg. hely: Árva, Szörény, Temes, Bács-Bodrog, Temes, Bács-Bodrog, Fejér, Csongrád, Békés, Bihar, Szatmár. [Gy: –; R]

Kiesswetter Antal (Niemes [Mimoň, Cs], 1823. márc. 12.–+?, 1896. dec. 4.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: bölcsészet, Prága, két év műegyetem. Nyelv: német, lengyel, magyar. Cs: Schönbach Mária (∞1847), gy: Mária (1848), Vencel (1850), Antal (1853–1875), Bronislav (1855–1861), József (1861–1868), Eugénia (1864), Alfons (1866–1868), Gizella (1871–1877). Korábbi fogl.: „a tanulásra adta magát”. Állami szolg.: 1844–1889, gyakornok, segéd, mérnök, felügyelő. Szolg. beosztás: ÁjfE. Szolg. hely: Erdély. [Gy: –; R]

Kinzel Bernát (Gindersdorf [Guntramovice, Cs], 1830. aug. 18.–+?, 1894. ápr. 30.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 2 év főiskola, Königshof, 2 év technikum, Prága, 1 év gazdasági és közigazgatási tudomány. Nyelv: német, kevés cseh és magyar. Cs: Brzezowski Barbara (∞1855), gy: Mina (1856), Gusztáv (1857), Emilie (1863), Gizella (1876). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1854–1894, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 4. ff. Szolg. hely: Szepes, Szőrény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Csanád, Csongrád, Békés, Bihar, Arad. [Gy: –; R]

Klimesch Venczel (Schirmdorf [Semanín, Cs], 1850. jún. 3.–+?, 1930.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 6 év főreáliskola, Leitomischl. Nyelv: német, magyar. Cs: Sártory Donata Mária (∞1885), gy: Erzsébet Mária (1886), Jenő (1901). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1871–1911, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 2. ff., 10. ff., 4. ff., 7. ff., 5. ff., 1. hff., kt. Temesvár, kt. Budapest. Szolg. hely: Árva, Szőrény, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Csanád, PPSK, Székesfehérvár, Fejér, Budapest, Temesvár, Budapest. [Gy: –; R]

Klinger Tamás (Hudenitz [Chotenice, Cs], 1882. nov. 21.–+?, ?). Vallás: r. kat. Tanulmányok: főgimnázium érettségivel. Nyelv: magyar, német, cseh, rutén, izraelita. Cs: –, gy: –. Korábbi fogl.: „Az érettségi letétele után Munkács rend. tan. város mérnöki hivatalában volt alkalmazva mint rajzoló”. Állami szolg.: 1903–1904, felmérési díjnok. Szolg. beosztás: 2. ff. Szolg. hely: Bereg. [Gy: –]

Klose József (Liebenthal [Lubomierz, Sz], 1835. jún. 17.–+?, 1910. febr. 5.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: műtanoda 3 évfolyam, Brünn. Nyelv: német, kevés magyar. Cs: Fencsik Vilma (∞1870), gy: Ladomérszky Ilona (1862), Ladomérszky Mária (1864). Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1856–1896, segéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 2. ff. Szolg. hely: Árva, Szőrény, Temes, Bács-Bodrog, Temes, Bács-Bodrog, Fejér, Csongrád, Békés, Bihar, Szatmár. [Gy: –; R]

Kofranek Vendel (Vojicz [Vojice, Cs], 1832. márc. 30.–+Szatmár, 1909. nov. 3.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 1850–1853, politechnikum, Prága. Nyelv: cseh, német, magyar. Cs: Eglis Lujza (∞1861), gy: Gusztáv Ferdinánd Károly (1862), Erzsébet Anna (1863), Terézia Lujza (1864–1866), Ilona Jozefa (1866–1876), Antalka Mária (1867–1871), Lujza Mária (1872), Mária Antónia (1873–1876), Vendel Dezső János (1875). Korábbi fogl.: „Az 1845/46-ik tanévben Jicsinben – Csehországban – az alreáltanodát »igen jó« előmenetellel végezte. 1846/47-től 1850-ig Jicsinben és Prágában mint építészgyakornok az út-, víz-, és földépítészethetnél volt alkalmazva. Ennek alapján és következtében 1850/51-től 1853-ig a politechnikai intézetbe Prágában fölvetetett, és többnyire »igen jó« elő-

menetellel végzett. Az 1853-ik évi augusztus 1-sőtől az 1854-ik évi február 15-ig részint felvállalt felméréssel, részint rajzolással volt elfoglalva, ezek után Galíciába a kataszteri felméréshez kineveztetett." Állami szolg.: 1854–1899, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, felügyelőségvezető, főmérnök, felmérési felügyelő. Szolg. beosztás: 5. ff., 6., ff., F-sz., 2. hff., PM. Szolg. hely: Árva, Debrecen, Szörény, Temes, Szatmár, Szeged, Budapest. [Gy: van; R]

Kolař János (Biela [Bělá, Cs], 1824. máj. 14.–t?, 1916. márc. 11.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 6 gimnázium és 2 év technika. Nyelv: német, szláv. Cs: Vragovics Mária (∞1876), gy: -. Korábbi fogl.: „A végzett iskolák után azonnal az államszolgálatba”. Állami szolg.: 1850–1880, gyakornok, segédmérnök, asztalvezető, mérnök. Szolg. beosztás: 1. ff., 4. ff., F-sz. Szolg. hely: Szepes, Szörény, Temes, Budapest, Szombathely. [Gy: -]

Koller Károly (Jaroslau [Jarosław, G], 1848. júl. 16.–†Budapest, 1907. ápr. 18.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: állami főreáltanoda 5 osztályát elvégezte, a 6. osztályt is látogatta. Nyelv: magyar, német, lengyel. Cs: Lehman Berta (∞1875), gy: -. Korábbi fogl.: „Kezelő őrnök volt a nyugoti vasútnál, továbbá díjnok a minisztérium kiadóhivatalában és rajzoló a budai felmérési felügyelőségénél”. Állami szolg.: 1876–1895, felmérési díjnok, növendék, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 6. ff., 7. ff. Szolg. hely: Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, JNSZ, Csanád, Heves, Bars és Hont, Nyitra. [Gy: van]

Kollin József (Radesin [Radešín, Cs], 1829. jún. 15.–t?, ?) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 1847–1849, 3 év technikum, Prága. Nyelv: kevés magyar, német és szláv. Cs: -, gy: -. Korábbi fogl.: „1850-től 1852-ig Prágában Bauček János építésznél”. Állami szolg.: 1852–1883, mérnöksegéd, asztalvezető, mérnök. Szolg. beosztás: 7. ff., 2. ff., F-sz., 8. ff., 6. ff. Szolg. hely: Árva, Szörény, Temes, Szombathely, PPSK, JNSZ, Csanád. [Gy: -]

Kopp József (Vostrov [Ostrov, Cs], 1827. jún. 2.–†Kolozsvár, 1902. dec. 10.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: reáliskola és akkori rend szerinti általános politechnikum, Prága. Nyelv: magyar, német, cseh, román. Cs: Lázencz Matild (∞?), gy: József (1860), Julianna (1862). Korábbi fogl.: „A tanulmányok bevégeztével közvetlen állami szolgálatba lépett”. Állami szolg.: 1850–1896, mérnöksegéd, mérnök, felszólamlási mérnök, felmérési vezető, mérnök, főmérnök, felmérési felügyelő. Szolg. beosztás: Ájfe, F-sz., Kkig. Szolg. hely: Galícia, Kolozsvár. [Gy: van; R]

Korhel János (Zittow [Cítov, M, helyesen Cs], 1830. dec. 20.–t?, 1881. márc. 8.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 2 évfolyam főiskola. Nyelv: kevés magyar, német és cseh. Cs: Ďubelowszki Theofila (∞1865), gy: Blaha Rózsa (∞1859). Korábbi fogl.: „1846. évi október 27-tel kezdve egész 1853. évi október

31-ig 2-dik sz. karmérnöki ezrednél tényleges szolgálatban állt, 1853. évi november 1-től kezdve egész 1855. évi december 31-ig tartalékseregben szolgált, mely idő alatt, míg mérnöki segédnek kineveztetett, Frankstadtban és Freibergben a. cs. kir. adóhivatalnál és Neutitscheinban a kerületi hivatalnál mint díjnok volt alkalmazva." Állami szolg.: 1856–1878, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, földadó-szabályozásnál mérnök. Szolg. beosztás: 5. ff., 2., ff., 10. ff., F-sz. Szolg. hely: Árva, Szörény, Debrecen. [Gy: –]

Košťatka Venczel (Csisovitz [Čísovice, Cs], 1830. szept. 26.–t?, ?) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 2 év a műegyetemen, 2 év törzstanoda, Prága, 4 év tűzérakadémia, Olmütz. Nyelv: német, cseh. Cs: –, gy: –. Korábbi fogl.: „Az iskolából kilépéstől a kataszteri felmérésnél felvételig a cs. kir. 10. tűzrezrednél és az erdőbecslésnél a Mnischeks uradalomnál szolgált." Állami szolg.: 1863–1888, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 9. ff., 5. ff., 8. ff., 3. ff., 8. ff. Szolg. hely: Hont, Temes, Krassó, Temes, PPSK, JNSZ, Heves, Bihar. [Gy: –]

Köhler Antal (Reichenberg [Liberec, Cs], 1839. máj. 20.–t?, 1892.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: főreáltanoda, Reichenberg. Nyelv: német, magyar, francia, olasz, szláv. Cs: nemessán Nemessányi Apollónia (∞1870), gy: Margit (1870), Dorottya (1872), Mária (1885). Korábbi fogl.: „1857. március 1-től 1857. augusztus 15-ig Trenkler Antal és fiai reichenbergi cégénél mint gyakornok, 1857. augusztus 16-tól 1858. június 13-ig Ressel Józsefnél Reichenbergben mint könyvelő, 1860. évi május 23-tól 1860. augusztus 22-ig Bécsben Liebieg Ferenc gyári raktárban mint könyvelő". Állami szolg.: 1858–1886, gyakornok, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: Bvf., 2. ff., F-sz., 4. hff. Szolg. hely: Buda, Szörény, Temes, Szombathely, Nagykanizsa. [Gy: –]

Kraft Károly (Rattenberg [T], 1827. ápr. 13.–t?, 1887. nov. 11.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: filozófia, Innsbruck, 3 év technikum, Bécs és München. Nyelv: német, latin, olasz. Cs: Szerson Jozefa (∞1869), gy: Valentini Katarina (1857). Korábbi fogl.: „1855. évi december 13-án kelt főreáltanodai igazgatósági bizonyítvány folytán 1855. évi február 23-tól 1855. évi október 28-ig mint helyettes tanár az innsbrucki főreáltanodán. 1848. évi hadjáratban részt vett, és afelől megkapta a tiroli cs.k. országos védelmi parancsnokságtól 1874. évi június hó 22-én keltezett igazolványt, mi folytán az 1873. évi augusztus 28-án kelt legfelsőbb elhatározás értelmében egy szolgálati évet hozzászámítani jogba lépett". Állami szolg.: 1856–1880, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 7. ff. 4. ff.. F-sz. Szolg. hely: Árva, Temes, Besztercebánya. [Gy: –]

Kraisl Ignác (Glogoczov [Glogoczów, G], 1845. aug. 8.–t?, 1879. jan. 5.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: főreáliskola, mezőgazdaság, kettős könyve-

lés. Nyelv: német, szláv. Cs: -, gy: -. Korábbi fogl.: „*tanult*”. Állami szolg.: 1864–1879, mérnöksegéd, asztalvezető. Szolg. beosztás: 5. ff., 1. ff., kt. Temesvár. Szolg. hely: Árva, Szörény, Torontál, Bács-Bodrog, Temesvár. [Gy: -]

Kratochvíl Ferenc (Zámost [Zámostí, Cs], 1833. okt. 15.–†Érsekújvár, 1896. aug. 27.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 1850/51-től 1853/4-ig prágai politechnikai intézet. Nyelv: cseh, német, kis román és magyar. Cs: Galgóczy Erzsébet Gizella (∞1890), gy: -. Korábbi fogl.: „*Az 1850/1. évtől 1853/4. évig, tehát négy évig a politechnikai intézetén jó sikerrel, 1854/5-től 1855/6-ig a selmecbányai akadémián mint növendék, de semminemű vizsgát nem tett le*”. Állami szolg.: 1856–1893, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, felmérési vezető. Szolg. beosztás: ÁjfE, F-sz., 3. ff. Szolg. hely: Szatmár, Pozsony, Zágráb, PPSK, Érsekújvár, Bars. [Gy: -; R]

Kraus Ignác (Sternberg [Šternberk, Cs], 1833. júl. 29.–†?, 1890. máj. 28.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: prágai főreáltanoda 2 év, prágai műegyetem 4 év. Nyelv: német, cseh, meglehetősen magyar. Cs: Schimann Anna (∞1871), gy: Gabriele (1871), Maria (1873–1875), Anna (1876–1878), Kálmán Henrik (1879), Vilmos Rezső Béla (1884–1887). Korábbi fogl.: „*A kataszteri becslésnél 1 éven át, a cs.k. prágai pénzügyigazgatóságnál ½ éven át mint díjnok, a pécsi vasút építésénél 2 éven át mint mérnök*”. Állami szolg.: 1858–1890, segéd, háromszögelési segéd, háromszögelési mérnök. Szolg. beosztás: Hsz. Szolg. hely: Erdély, Budapest, Szörény, Budapest, Temes, Krassó, Bács-Bodrog, Budapest, Kunszentmiklós, Szeged, Budapest, Heves, Budapest. [Gy: -; R]

Krbek Ferenc (Liskej [Liské, Cs], 1824. máj. 12.–†Bécs, 1915. febr. 4.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: műegyetem, Prága. Nyelv: német, cseh, magyar, román. Cs: Fischer Jozefa (∞1851), gy: Pravomil (1852), Ottokár (1854), Ferenc (1858), Arnold (1860), Dragomir (1862), Angela (1864). Korábbi fogl.: -. Állami szolg.: 1850–1891, mérnöksegéd, mérnök, főmérnök, felmérési felügyelő. Szolg. beosztás: ÁjfE, hl., F-sz., 6. ff., 2. ff. Szolg. hely: Erdély, Temes, Kolozsvár, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, JNSZ, Csanád, JNSZ, Heves, Bihar. [Gy: -; R]

Kreupl Lipót (Zwettl [FA], 1840. okt. 22.–†Budapest, 1909. jan. 18.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 3 normáliskolai osztály, Linz, 1853–1857 iparügyi képezde, Linz. Nyelv: német, kevés magyar. Cs: Kampf Aloisia (∞1871), gy: Géza (1872), Karolina (1874), Emma (1878), Károly (1879), Kálmán (1883). Korábbi fogl.: „*1857. szeptember hó 1-étől fogva 1863. szeptember hó 30-ig a linzi cs.k. térképtárban mint díjnok alkalmaztatott*”. Állami szolg.: 1863–1904, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 4. ff., 1. hff., 9. ff. Szolg. hely: Szepes, Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog, PPSK, Csanád, Csongrád, Békés, Budapest. [GY: van; R]

Kubesch János (Olmütz [Olomouc, M], 1835. okt. 31.–†Budapest, 1909. ápr. 1.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 7 év gimnázium, Olmütz. Nyelv: német, cseh, meglehetősen magyar. Cs: Wrba Zsuzsanna (∞1848), gy: Béla (1871), Miksa (1873–1884), Mária (1875), Vilma (1879). Korábbi fogl.: „Olmütz város hatóságánál mint díjnok a népszámításnál. A reductio alatt a földadó-ideiglenegnél 1860. évi május hó 1-től október 31-ig az 1. felügyelőségénél Pozsonyban”. Állami szolg.: 1857–1904, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 3. ff., 5. ff., 1. hff., 9. ff. Szolg. hely: Hont, Torontál, Szőrény, Temes, PPSK, Székesfehérvár, Fejér, Esztergom, Budapest. [GY: van; R]

Kulcsár-Mecsery Emil (Bécsújhely (Wiener Neustadt) [AA], 1873. jún. 30.–†?, ?) Vallás: n.a. Tanulmányok: hadapródiskola, Liebenau. Nyelv: német, kevés magyar. Cs: Kapros Erzsébet (∞1901), gy: –. Korábbi fogl.: „Mint cs. és kir. főhadnagy közvetlenül a hadseregből lépett be”. Állami szolg.: 1901–1902, díjnok, felmérési növendék. Szolg. beosztás: n.a. [GY: –]

Kurzweil József (Hall [T], 1835. szept. 10.–†Esztergom, 1887. jún. 12.) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 3 év császári vadászezred nevelőintézete, Hall, magánúton a főiskola 3. és 4. osztálya, Hall. Nyelv: német. Cs: Csernó Brigitta (∞1869), gy: Gizella (1873), Mária (1877). Korábbi fogl.: „A halli cs. k. bányagondnoksnál mint felesketett gyakornok szolgált”. Állami szolg.: 1858–1887, gyakornok, mérnöksegéd, segédmérnök, mérnök. Szolg. beosztás: 4. ff., 5. ff., 8. ff., F-sz., Zágrábi fv. Szolg. hely: Szepes, Szőrény, Temes, PPSK, JNSZ, Zágráb. [GY: van]

Kutscher Vilmos (Hammersdorf [Hamernice, Cs], 1838. febr. 15.–†?, 1909) Vallás: r. kat. Tanulmányok: 8 gimnáziumi osztály. Nyelv: magyar, német, cseh. Cs: Kechonek Mária (∞1889), gy: –. Korábbi fogl.: –. Állami szolg.: 1857–1898, segéd, asztalvezető, mérnök, főmérnök. Szolg. beosztás: 2. ff., F-sz., 8. ff., 4. ff., Eszéki fv., Zágrábi fv. Szolg. hely: Árva, Pozsony, PPSK, JNSZ, Csongrád, Békés, Bihar, Arad, Eszék, Zágráb. [GY: –; R]

BIBLIOGRÁFIA

Levéltári források

MNL OL	
K 269	Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok
S 92	Országos Földméréstani Intézet iratai

Kiadott források és szakirodalom

ANTALFFY 1934	ANTALFFY Andor: A Magyar Állami Földmérés. <i>Térképészeti Közlöny</i> III. köt., 1934, 9–51.
BALÁZS–RAUM 1983	BALÁZS László – RAUM Frigyes: Tények és emlékek a magyar földmérés szervezetéről és tevékenységéről. <i>Geodézia és Kartográfia</i> 35(1983), 2. sz., 73–83.
BARA 2007	BARA Zsuzsanna: Az „ismeretlen” prozopográfia. <i>Neveléstörténet</i> 4(2007), 1–2. sz., 234–244.
BÉLAY–KARDOS 1960	BÉLAY Vilmos – KARDOS Kálmán: <i>A Pénzügyminisztérium Levéltára, 1867–1944. Repertórium.</i> Budapest, 1960 (Levéltári leltárak 10.).
BM tiszti névtár 1873	<i>A Magyar Kir. Belügyminisztérium, annak felügyelete alatt álló intézetek és törvényhatóságok tiszti névtára az 1873-dik évre.</i> Buda, 1873.
DÁVID 1960	DÁVID Zoltán: Magyarország első kataszteri felmérése (1786–1789). Forrástanulmány. <i>Történeti Statisztikai Évkönyv</i> 1(1960), 33–58.
FAZEKAS 2008	FAZEKAS Csaba: <i>Egyházak, egyházpolitika és politikai eszmék az Osztrák–Magyar Monarchiában.</i> Miskolc, 2008 (Műhelytanulmányok. Working Papers 4.). http://mek.niif.hu/06700/06708/06708.pdf (2013. aug. 19.)
FÖGLEIN 1931	FÖGLEIN Antal: A „Conscriptio Josephina” sorsa. <i>Levéltári Közlemények</i> 9(1931), 112–126.
FM névtár 1871	<i>Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Magyar Kir. Ministerium ügyköréhez tartozó hatóságok és</i>

- közegek 1871ik évi tiszti névtárának 1. statisztikai része Szerk. MIHÓK Sándor. Pest, 1871.
- GZsn 1905 *Geodéziai zsebnaptár. Vezérfonal mindenféle geodéziai munkálatokhoz az 1905. évre.* Szerk. GÁNÓCZY Sándor. Budapest, 1905.
- HRADECKY 1956 HRADECKY Emil: A „Józsefkorai felvétel” katalógizálásának kérdéséhez. *Levéltári Híradó* 6(1956), 2–3. sz., 199–207.
- HRENKÓ 1985 HRENKÓ Pál: Kegydíjas földmérők a kiegyezés után. *Geodézia és Kartográfia* 37(1985), 4. sz., 274–279.
- IM tiszti névtár 1872 *Igazságügyi tiszti névtár.* Szerk. KAKASS Kálmán. Pest, 1872.
- IM tiszti névtár 1879 *Az igazságügyi tiszti névtár, a kir. közjegyzői- és az ügyvédi kar név- és lakjegyzékével. Az első folyamodású kir. bíróságok szervezete és területköreinek kimutatása.* 1–2. köt. Szerk. KISS Gyula, KANYÓ Lajos. Budapest, 1879.
- IRMÉDI-MOLNÁR 1939 IRMÉDI-MOLNÁR László: Az 1786. évi kataszteri felmérés Zalavármegyében. *Földrajzi Közlemények* 67(1939), 4. sz., 330–342.
- KK zsebnaptára 1896 *A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára a kataszteri és birtokrendező mérnökök számára.* Szerk. GÁNÓCZY Sándor, SPINNER György. Budapest, 1896.
- Magyar földmérés *A magyar földmérés és térképészet története.* I–IV. köt. Főszerk. JOÓ István, RAUM Frigyes. Budapest, 1992.
- MTCN *Magyarország tiszti cím- és névtára 1873–1944. Kereshető hasonmás. Szöveges adatbázis, Blu-Ray Disc.* Budapest, [2011] (Arcanum digitális tudománytár). (Az 1873. évi kötet eredeti megjelenése: *Magyarország tiszti cím és névtára 1873.* Budapest, 1874.)
- PM 1867–1871 *A m. kir. pénzügyminisztérium öt évi működése 1867–1871-ig.* Budapest, 1873.
- PM 1895–1905 *A Magyar Kir. Pénzügyminisztérium tíz évi működése 1895–1905.* Budapest, 1905.

- PM Beosztás 1868 *A m. kir. pénzügyminisztérium ügy- és személyzeti beosztása. 1868-ik évi Január 1-től kezdve.* Buda, 1868.
- PM Névtár 1869 *Magyar Királyi Pénzügyminisztérium és alárendelt hivatalainak tiszti névtára 1869-dik évre.* 1. évf. Buda, 1869.
- PM Névtár 1873 *A magyar királyi pénzügyminisztérium és alattas hivatalainak tiszti névtára 1873. évre.* Buda, 1873.
- RAUM 1982 RAUM Frigyes: A kataszteri felmérési szervezet a kiegyezés után. *Földmérő* 31(1982), 2. sz., 33–40.
- RAUM 1985a RAUM Frigyes: Az állami földmérés első nyomdája. *Földmérő* 31(1985), 1. sz., 4–7.
- RAUM 1985b RAUM Frigyes: Magyar földmérő dinasztiák. *Földmérő* 31(1985), 3–4. sz., 21–23.
- RAUM 1986a RAUM Frigyes: A magyar kataszteri felmérés szervezetének kialakulása. *Geodézia és Kartográfia* 38(1986), 1. sz., 46–51.
- RAUM 1986b RAUM Frigyes: Vacano Fülöp. *Geodézia és Kartográfia* 38(1986), 6. sz., 445–446.
- RAUM 1987 RAUM Frigyes: *A magyarországi földmérők és térképészek fontosabb életrajzi adatai.* Budapest, 1987.
- RAUM 1989 RAUM Frigyes: A magyar Állami Földmérés és az első magyar postabélyeg. *Geodézia és Kartográfia* 35(1989), 5. sz., 364–365.
- REISZ 2010 REISZ T. Csaba: Hatvanéves a levéltár szak – visszaemlékezés. In: „Vedd ezeket az iratokat”. *Jubileumi kötet az ELTE levéltár szak alapításának hatvanadik évfordulójára.* Szerk. MIHALIK Béla, ZARNÓCZKI Áron. Budapest, 2010, 203–211.
- SCHALLER 1791 Jaroslaus SCHALLER: *Topographisches Lexikon des Königreichs Böhmen...* Prag, 1791.
- SZÁNTAY 2007 Antal SZÁNTAY: Le relevé cadastral en Hongrie au temps de Joseph II. In: *De l'estime au cadastre en Europe.* Ed. Mireille TOUZERY. Paris, 2007, 483–490.
- SZÁNTAY 2008 SZÁNTAY Antal: A II. József-kori kataszteri felmérés Magyarországon. In: *Redite ad cor: Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére.* Szerk. KRÁSZ Lilla, OBORNI Teréz. Budapest, 2008, 407–412.

-
- SZÁNTAY 2009 Antal SZÁNTAY: Die Josephinische Landesvermessung in Ungarn. (Előadás: Internationale Fachtagung „Beschreiben und Vermessen, Raumwissen in der östlichen Habsburgermonarchie im 18. und 19. Jahrhundert“, Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, Tübingen 2009. október 29–31. Megjelenés alatt.)
- SZÁNTAY 2010 Antal SZÁNTAY: Grundkataster und Grundsteuer im Königreich Ungarn. (Előadás: Symposium „Der Franziszeische Grundsteuerkataster /1817–1865/ als Forschungsproblem“, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2010. szeptember 6–7. Megjelenés alatt.)
- Tiszti címtár 1861 *A magyar szentkorona birtokának kormányzati, törvénykezési- és közigazgatási alkotmányos tiszti címtára; bővítve a budapesti ügyvédek, orvosok és vidéki uradalmi gazdatisztek névsorozatával.* Pest, 1861.
- Tiszti névtár 1863 *Magyarország tiszti névtára.* Pest, 1863.
<http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=1636>.
(2013. aug. 19.)

Foreign Surveyors at the Cadastral Surveys in Hungary

The cadastral survey of Hungary started in 1850. The work was carried out by surveyors and their colleagues coming from other parts of the Habsburg Empire, mainly from the Czech and Moravian territories. There were no or just a few experts from Hungary in the first decades of the survey. For Hungarians the opportunity to take part in the work presented itself only after the Austro-Hungarian Compromise. Those experts, who had enough patience could gradually climb the career ladder and fulfill higher positions.

After the new state structure had been formulated, a lot of experts returned home from „this foreign, alien country”. Several people, however, continued their work for decades, they chose Hungarian wives, they settled down here after their retirement. Evaluating the official address lists, as well as the other personal databases, we have to state that we lack the data needed to fully reconstruct the careers of those experts, who participated in this great work. Unfortunately, the archival sources do not supply us with additional information, since the Ministry of Finance, which was dealing with the cadastral issues, during the contemporary drastical document disposition rounds practically eradicated, eliminated the basic documents of its own history. That is why the fond No. S 92 of the National Archives of Hungary is so extremely important and interesting, which is – under the title of National Institute of Surveying – contains the separate documents of the Ministry of Finance Cadastral Department, mainly the personnel data documents of the employees. Only one volume remained from the early period (starting in 1856), which contains the personnel data sheets of the people from I to K. The detailed evaluation of the volume and the database with the short career description of the foreign (personnel coming from areas not belonging to the Hungarian crown i.e. Czech, Moravian, Silesian, Austrian, Galician) would help and encourage the prozopographical evaluation and study of the cadastral surveys.